Tauras Poška

Pylimo gatvė 19

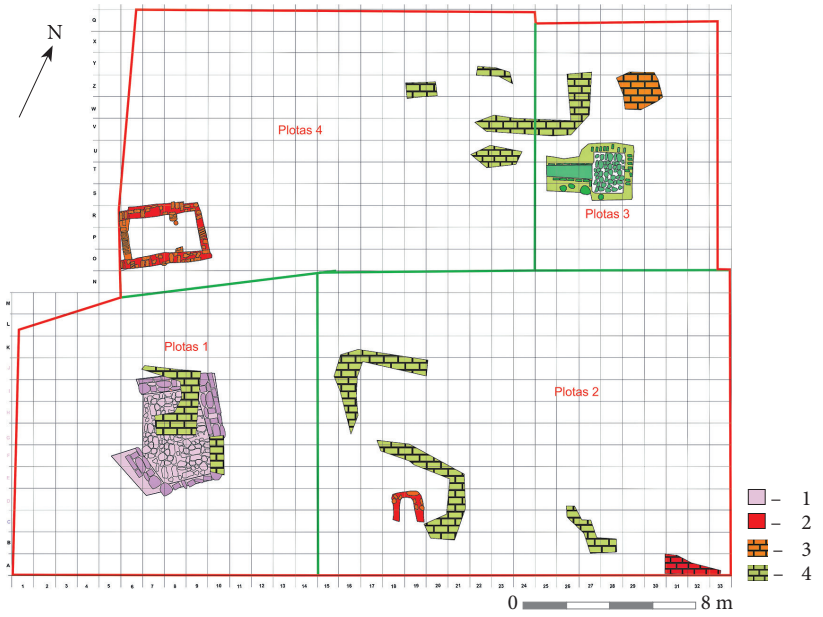
2014 m. numatyto statyti gyvenamojo pastato su požemine automobilių stovėjimo aikštele vietoje atlikti detalieji tyrimai Vilniaus mieste, Pylimo g. 19. Tyrinėtas sklypas yra Vilniaus senamiesčio V dalyje, už Vilniaus miesto gynybinės sienos. Ši vietovė dėl nepalankių geologinių ir geografinių sąlygų pradėta apgyvendinti palyginti vėlai, tik XVI a. viduryje. 1737 m. Vilniaus miesto plane čia pažymėti mediniai namai. XIX a. pradžioje, 1808 m. plane tyrinėtoje teritorijoje jokių pastatų nepažymėta, matomas tik sklypo R dalyje stovinčio pastato kontūras (dabar Pylimo g. 21). 1845 m. Vilniaus miesto plane, tyrinėto ploto P pusėje matomas pailgas mūrinis pastatas, orientuotas V–R kryptimi. Nuo XIX a. pradžios tirtame sklype minima veikianti pirtis. Galutinai sklypas susiformavo XIX a. II pusėje, šiuo laikotarpiu pastatytas ir dabartinis Pylimo g. 19 pastatas, kuriame nuo 1889 m. iki XX a. pabaigos taip pat veikė pirtis. XX a. II pusėje pastato R R dalis perstatyta.

Archeologiniai tyrinėjimai Pylimo g. 19 aplinkoje vykdyti 1997 ir 2007 m. 1997 m. žvalgymų elektros kabelio tiesimo vietoje Pylimo g. 23 iki 0,9–1,1 m gylio fiksuotas suardytas kultūrinio sluoksnio horizontas, 1,1 m gylyje surastas XVII a. datuotas nesuardytas kultūrinio sluoksnio horizontas (*LII*, f. 1, b. 2839). 2007 m. atlikti žvalgymai geologinių šurfų kasimo vietose Pylimo g. 19 pastato išorėje. Jų metu iki 2,5 m gylio fiksuotas maišytos struktūros kultūrinis sluoksnis. Surasta pavienių XVII–XIX a. buitinės keramikos fragmentų (*ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 575). 2013 m. Pylimo g. 19 pastato viduje atliktų žvalgomųjų tyrimų metu fiksuotas nuo 1 m iki 2,3–2,4 m storio kultūrinis sluoksnis. Tyrinėtose vietose kultūrinio sluoksnio horizontai suformuoti pastato statybos metu XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje bei XX a. II pusėje tiesiant nuotekų vamzdžius. Tik patalpoje 3 fiksuotas 40 cm storio XVII a. viduriu datuojamas kultūrinio sluoksnio horizonto fragmentas. Tuo pačiu laikotarpiu datuojamas ir aptiktas akmenų grindinio fragmentas. Tyrimų metu nustatyta, kad Pylimo g. 19 pastato P sienos pamatai mūryti ant ankstesnio (XVIII a. pabaigos) pastato pamatų. Patalpoje 4 surastos krosnies liekanos datuotos XIX a. pabaiga – XX a. pradžia (*ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 368–370).

Prieš pradedant tyrimus nugriauta Pylimo g. 19 pastato R dalis, statyta XX a. II pusėje, sukalti poliai, mechanizuotai nukastas buvusių grindų lygis. Tyrimų metu atidengti 4 plotai – iš viso 764 m^2 plotas. Detaliųjų tyrimų metu nustatyta, kad kultūrinio sluoksnio storis Pylimo g. 19 sklypo R pusėje siekė iki 3,2 m. Sluoksnis storėjo nuo 0,8–1,9 m P pusėje iki 2,8–3,2 m storio Š. Išskirti 3 kultūrinio sluoksnio horizontai. Pirmasis horizontas – maišytas sluoksnis, suformuotas XIX–XX a. užstatant sklypą ir XX a. II pusėje perstatant pastatus, buvusius R sklypo dalyje bei tiesiant inžinerines komunikacijas. Didžiojoje tyrinėto ploto dalyje viršutiniai sluoksniai suardyti iki įžemio. Antrasis horizontas datuotas XVII a. viduriu – pabaiga, fiksuotas ūkinėse duobėse (plotas 2, duobė 1 iki 2,2 m), plotų 3–4 Š pusėje (gylis 2,2 m, storis 30–50 cm), bei keramikos degimo (plotas 2) ir kūrenimo krosnies (plotas 4) fragmentų viduje ir aplinkoje. Trečiasis horizontas tai griuvenų sluoksnis, fiksuotas tyrinėto ploto ŠR pusėje, surasto pastato (plotas 1, pastatas 1) viduje, datuotas XVI–XVII a. pradžia. Jo storis siekė iki 1,5 m.

Detaliųjų tyrimų metu aptikta įvairių laikotarpių mūrų fragmentų (1 pav.). Plotuose 1–4 surasti nedideli plytų–akmenų mūrų fragmentai greičiausiai priklausė XIX a. statytam namui, nugriautam XIX–XX a. pradžioje statant pirties pastatus. Plote 4 fiksuotas XVIII a. pabaigos fragmentas su arkinio pamato liekanomis.

Ploto 1 vietoje atidengtas buvusio ūkinės paskirties *pastato 1* (pusrūsio?) fragmentas, datuotas XVI–XVII a. pradžia. Šiame plote atkasti XIX a. akmenų–plytų mūro pamatų fragmentai (2 pav.). Atkasto mūro matmenys 5,5x 5,4 m, jis orientuotas PV–ŠR kryptimi, mūrytas iš akmenų ir 27–28x13–14x7 cm dydžio plytų bei pusplyčių, tarpusavyje rištų moliu. Atkastas fragmentas beveik taisyklingo kvadrato formos. Sienos 60–80 cm pločio. ŠV dalyje pamatai suardyti XIX a. Nustatyta, kad pastato 1 vidus užpiltas stambių griuvenų sluoksniu (plytų nuolaužomis, kalkių skiedinio ir perdegusio molio gabalais). Užpilde rasta daug XVI a. – XVII a. pradžios plokštinių koklių fragmentų (registruoti 192 fragmentai). Didžioji koklių dalis puošti vazos su gėlėmis ornamentu ir dengti žalios arba raudonos spalvos glazūra. Nedidelę dalį sudarė kokliai su treliažo ir herbiniais (Lenkijos erelis) ornamentais. Rasta vieno neglazūruoto koklio su „kiškių medžioklės“ motyvu šukė. Didžioji aptiktų plokštinių koklių fragmentų dalis apdegę, jų glazūra apsilydžiusi. Taip pat aptikta metalinių dirbinių – spynos fragmentas, geležiniai durų ir langinių apkalai. 1,5–



1 pav. Tyrinėtų archeologinių struktūrų situacijos: 1 – XVI a. mūrų fragmentai; 2 – XVII a. vidurio mūrų fragmentai; 3 – XVIII a. (?) mūro fragmentai; 4 – XIX a. pabaigos mūrų fragmentai. T. Poškos brėž.

Fig. 1. Situation plan of the discovered structures: 1 – fragments of 16th-century walls; 2 – fragments of mid-17th-century walls; 3 – fragments of an 18th-century (?) wall; 4 – fragments of late 19th-century walls.



2 pav. Plotas 1, XVI, XIX a. ir pastato 1 mūras. T. Poškos nuotr.

Fig. 2. Area 1, 16th century, 19th century, and building 1's walls.



3 pav. Plotas 1, pastatas 1 iš Š. T. Poškos nuotr.

Fig. 3. Area 1, building 1, as seen from the N.

1,6 m gylyje nuo surastų pamatų PV kampo paviršiaus atidengtas akmenų grindinys (3 pav.). Jis tvarkingai sudėtas iš 30x15x15, 20x15x10 cm dydžio akmenų ant pilkšvo smėlio sluoksnio, V dalyje fiksuotas suformuotas latakas vandeniui nutekėti, orientuotas PV–ŠR kryptimi (la-

tako gylis 10–20 cm). Latako Š pusėje, prie pastato Š sienos rasta 1,6x0,5 m dydžio, 70 cm gylio duobė, kurios užpildas – pilka žemė su smulkiais degėsiais ir sutrūnijusios medienos liekanomis. Duobės vietoje archeologinių radinių nesurasta, ji greičiausiai skirta surinkti vandeniui. Grindinio paviršiuje fragmentiškai fiksuotas 10–20 cm storio degėsių sluoksnis. Jame ir grindinio paviršiuje surasta XVI–XVII a. pradžios buitinės keramikos fragmentų, batų pasagėlių, balto molio pypkės kandiklio fragmentas, įleidžiamoji spyna su raktu (4 pav.), 1510 m. sidabrinis Žygimanto Senojo (1506–1544) pusgrašis. Nuėmus grindinį ir nukasus 15–20 cm storio pilko smėlio sluoksnį, pastato 1 vietoje atidengtas nejudinto smėlio sluoksnis. Remdamiesi surinktais duomenimis galime teigti, kad šioje vietoje surastos buvusio pastato (pusrūsio?) liekanos. Pastatas greičiausiai buvęs ūkinės paskirties (mūras rištas moliu), datuotas XVI a. Pastato vieta užpilta XVII a. pradžioje, sprendžiant pagal užpilde surastus koklių fragmentus, vienos ar dviejų krosnių liekanomis. Vykdant darbus surasto pastato 1 vietoje, kilo grėsmė, kad gali pradėti slinkti pastato PR sienos dalis. Dėl šios priežasties visiškai ištyrus pastato 1 vietą, atlikus grafinę fiksaciją ir 3D matavimus, rastas mūro fragmentas demontuotas.

Tyrinėto ploto P pusėje (plote 2) surasta keramikos degimo krosnies liekanų. *Krosnis* rasta 1 m gylyje, ji buvo 1,9x1,7 m dydžio, orientuota PV–ŠR kryptimi, mūryta iš 24–26x12–14x10 cm dydžio plytų ir puspl yčių, rištų moliu. Išlikusios 3 apatinės eilės. Plytos ir rišantis molis stipriai perdegę. Nustatyta, kad šioje vietoje aptikta gamybinės paskirties keramikos degimo krosnies buvusi požeminė (kūrenimo) dalis, įkasta į įžemį iki 60–70 cm gylio (5 pav.). Sienelių plotis 40 cm. Mūro paviršiuje ir aplinkoje fiksuotame tamsiai pilkos žemės sluoksnyje



4 pav. Spynos fragmentas su raktu. T. Poškos nuotr.

Fig. 4. Fragment of a padlock with the key.



5 pav. Plotas 2, keramikos degimo krosnelės fragmentas iš PR. T. Poškos nuotr.

Fig. 5. Area 2, a fragment of the pottery kiln, as seen from the SE.

surasta XVI a. pabaigos – XVII a vidurio buitinės keramikos, čerpių šukių, XVII a. plokštinių ir dubeninių koklių fragmentų. Krosnies vidus buvo užpiltas perdegusio molio su smulkiomis plytų nuolaužomis ir degėsiais sluoksniu. Surastas keramikos degimo krosnies fragmentas datuotas XVII a. viduriu – II puse. Krosnis suardyta statant vėlesnius pastatus. V jos dalis grei-



6 pav. Plotas 4, XVII a. II pusės krosnies liekanos iš V. T. Poškos nuotr.

Fig. 6. Area 4, the remains of the second half of the 17th-century stove, as seen from the W.

čiausiai išlikusi Pylimo g. 19 pastato V korpuso R pusėje. Krosnis buvusi pastato, nugriauto vėlesniais laikotarpiais, viduje. Kadangi Pylimo g. 19 R korpuso viduje žemės darbai nevykdyti, nustatyti tikslaus krosnies dydžio nepavyko. Krosnies aplinkoje kultūrinio sluoksnio horizontai suardyti statant pastatus XIX–XX a. pradžioje bei XX a. tiesiant inžinerines komunikacijas. Tolesnių darbų metu, atlikus grafinę ir 3D fiksaciją, demontuota labiausiai sunykusi R krosnies dalis. Pylimo g. 19 pastato R korpuse paliktas buvusios kaitinimo dalies arkos fragmentas.

Ploto 2 PR kampe aptiktas dar vienas mūro fragmentas. Tai 3,2x0,7 m dydžio sienos liekanos, orientuotos PV–ŠR kryptimi, mūrytos iš 30x12–13,5x6,5–7 cm dydžio plytų, rištų moliu, dalis plytų su braukomis. Sienos storis 70 cm. Pilni mūro matmenys nenustatyti, nes P dalis eina po ploto 2 PR sienele. Š pusėje mūras suardytas XX a. Surastas mūras datuojamas ne vėliau kaip XVII a. viduriu – II puse. Mūro aplinkoje surasta XVI–XVII a. keramikos, dubeninių koklių ir čerpių, stiklinių indų šukių, bato pasagėlė, cilindrinis raktas. Kadangi rasto mūro aplinkoje kultūrinio sluoksnio horizontai buvo suardyti XX a., aptikto mūro paskirtis nenustatyta.

Tyrinėto ploto ŠV dalyje surasta XVII a. II pusės šildymo *krosnies* liekanų. Fragmento paviršius atkastas 1,5 gylyje, jis 4,2x2,7 cm dydžio, orientuotas V–R kryptimi. Atkastas ne visas fragmentas, krosnies V dalis liko po Pylimo g. 19 V korpuso R siena. Pastato R sienoje matoma išlikusi krosnies kaitinimo dalies arka (6 pav.), mūryta iš 30x13,5x6,5 cm dydžio plytų ir pusplyčių, rištų moliu. Didžioji plytų dalis su braukomis. Sienos plotis 40–60 cm. Vidus buvo užpiltas plytų nuolaužomis, stambiais apdegusiais akmenimis ir perdegusio molio gabalais. Fiksuotos 4 suirusių 35–40 cm pločio arkų liekanos. 50 cm gylyje nuo išlikusios arkos viršaus atidengtas grindų lygis. Grindys iš tokio pat dydžio plytų ir pusplyčių, dėtos ant įžeminio smėlio. Išorinės sienos iki 40 cm R pusėje ir iki 80 cm gylio V, įkastos į įžemį – smėlį. Atkasto krosnies fragmento R dalis buvo stipriai suardyta, išlikusios tik dvi plytų eilės. Rišantis mūrą molis ištižęs, suskilinėjęs. Preparuojant užpildą surasta XVI–XVII a. buitinės keramikos šukių, XVI a. pabaigos – XVII a. plokštinių ir dubeninių koklių, čerpių fragmentų. Krosnies PR kampe, praktiškai 1 m^2, įžemio paviršiuje surasta 11 biloninių Jono Kazimiero (1648–1668) šilingų. Nustatyta, kad šioje vietoje aptiktas

XVII a. viduriu – II puse datuojamos šildymo krosnies kaitinimo kameros fragmentas.

XVII a. viduriu – II puse taip pat datuota ūkinė duobė, aptikta plote 2, šalia keramikos degimo krosnelės (*duobė 1*). Tai 1,7x1,8 m skersmens duobė, užpildyta pilka smėlinga žeme, su degėsių ir molio tarpsluoksniais. Apatinėje dalyje fiksuotas šviesiai pilko smėlio sluoksnis. Iškasus iki 2,2 m gylio nuo duobės paviršiaus, dėl sienelių slinkimo grėsmės kasimo darbai sustabdyti, duobės dugnas nepasiektas. Duobės vietoje surasta XVI–XVII a. pradžios plokštinių koklių, puoštų augaliniais ir augaliniais – tęstiniais ornamentais, vienas fragmentas su „kiškių medžioklės“ motyvu. Taip pat surasta XVI–XVII a. buitinės keramikos šukių, kurių didžioji dalis neglazūruotos, puoštos bangelės arba įkartėlių ornamentais, bato pasagėlė, XVI –XVII a. čerpių ir dubeninių koklių.

Kadangi XIX a. pabaigoje – XX a. vykdytų statybos darbų metu kultūrinis sluoksnis stipriai suardytas, nustatyti buvusio užstatymo struktūros nepavyko.

Detaliųjų tyrimų metu surasti ir suregistruoti 1169 radiniai. Gausiausiai surinkta XVI–XVII a. buitinės keramikos. Tai juodosios, raugo, glazūruotos keramikos fragmentai. Kita radinių grupė – XVI a. II pusės – XVII a. plokštiniai kokliai. Didžioji koklių dalis puošti vazos su gėlėmis ir augaliniais ornamentais, dengti žalios ar raudonos spalvos glazūra. Nedidelė dalis – su herbiniais Lenkijos ereliais. Rasti keli fragmentai su „kiškių medžioklės“ motyvais. Aptikta ir XVI–XVII a. puodyninių koklių bei čerpių fragmentų. Surasta įvairių laikotarpių monetų – 1942 m. Vokietijos reicho 10 pfeningų, Lietuvos Respublikos 1925 m. 10 centų, Rusijos imperijos 1873 m. 5 kapeikos, 1861 m. 1 kapeika. Taip pat aptikta Jono Kazimiero (1648–1668) šilingų. Jų rasta tiek maišytame sluoksnyje, tiek XVII a. vidurio – pabaigos horizonte, šildymo krosnies viduje. Pastato 1 vietoje grindinio paviršiuje surastas Žygimanto Senojo (1506–1544) pusgrašis. Individualūs radiniai – tai batų pasagėlės, durų ir langinių apkaustai, raktas, dvi spynos. Viena iš jų, su raktu, rasta pastato 1 grindinio, datuoto XVI a., paviršiuje.

Pylimo St. 19

During the excavation at Pylimo St. 19, Vilnius, it was determined that the cultural layer on the E side of the plot was up to 3.2 m thick. The layer thickened from 0.8–1.9 m on the S side to 2.8–3.2 m on the N. The upper cultural layer horizons in the greater part of the excavated area had been destroyed down to sterile soil during the development of the plot in the 19th century and during the reconstruction of the buildings in the E part of the plot and the laying of utility lines in the second half of the 20th century. Mid – late 17th-century cultural layer horizons were recorded in storage pits (area 2, pit 1, to a depth of 2.2 m), areas 3–4 on the N side (at a depth of 2.2 m, thickness 30–50 cm), and in the vicinity of the pottery kiln (area 2) and stove (area 4) fragments. A 1.5 m thick, 16th – early 17th-century cultural layer horizon was recorded at the site of building 1 (area 1).

Masonry wall fragments from various periods were discovered during the excavation (Fig. 1). The brick–stone wall fragments found in areas 1–4 probably belonged to a 19th-century building. A late 18th-century wall fragment with the remains of an arch foundation was recorded in area 4. A fragment of a former outbuilding (cellar ?) (building 1) (Figs. 2, 3) datable to the 16th – early 17th century was unearthed in area 1. A pottery kiln (Fig. 5) and the remains of a clay-bound masonry wall were found in area 2 and a heating stove dating to the second half of

the 17th century in area 4 (Fig. 6). Because the cultural layer was severely damaged during construction work in the late 19th–20th centuries, the structures that once stood on the plot could not be determined.

An abundance of 16th–19th-century finds (1169 of which were registered) were collected during the excavation. 16th–17th-century household pottery, i.e. blackware, leaven ceramics, and glazed pottery, was collected in the greatest numbers. Another find group consists of second half of the 16th–17th-century panel stove tiles (*Blattkacheln*). The greater part of the tiles were decorated with vases with flowers and floral designs and covered with green or red glaze. A small percentage has Polish eagle coat-of-arms. Several fragments with 'hare hunt' motifs were also found along with 16th–17th-century 'pot-shaped' stove tile (*Topfkacheln*) and roof tile fragments. Coins from various periods were likewise discovered: a German Reich 1942 10 pfennigs, a Republic of Lithuania 1925 10 cents, and Russian Empire 1873 5 kopecks and 1861 one kopeck. Some John II Casimir (1648–1668) shillings were found in both a mixed layer and the mid – late 17th-century horizon inside a heating stove. A Sigismund I the Old (1506–1544) halfgroat was discovered on the surface of the paving at the site of building 1. The individual finds included heel plates, door and window fittings, a key, and two locks, one of which, together with the key (Fig. 4), was found on the surface of the 16th-century paving in building 1.

Tauras Poška

Vilniaus gatvė 35 / Palangos gatvė 3

2014 m. APC atliko detaliuosius archeologinius tyrimus Vilniaus senojo miesto su priemiesčiais (UK 25504) teritorijoje, Vilniaus g. 35 pastato ŠV dalyje, planuojamo įrengti rūsio ir pamatų sanavimo tranšėjos vietose. Detaliųjų archeologinių tyrimų tikslas buvo visiškai ištirti kultūrinį sluoksnį planuojamo įrengti rūsio vietoje. Pamatų sanavimo tranšėjos vietoje fiksuoti kultūrinio sluoksnio horizontus iki projektinio gylio – pastato pamatų apačios.

Vilniaus g. 35 pastato viduje archeologiniai tyrimai iki 2014 m. nevykdyti. 2009 m. gegužės mėnesį KPD Vilniaus teritorinis padalinys užfiksavo, kad Vilniaus g. 35 pastato V dalyje savavališkai pradėtas kasti rūsys. Darbai buvo sustabdyti, buvusiam patalpų savininkui surašytas administracinės teisės pažeidimo protokolas. Ruošiant detaliųjų archeologinių tyrimų projektą fiksuota, kad pastato V dalyje, vietoje, kur planuojama įrengti rūsį, gruntas iškastas iki 1,9–2,3 m gylio nuo buvusių grindų lygio. Centrinėje patalpos dalyje fiksuotas XVIII a. II puse datuotinas arkinių pamatų fragmentas. Tik R pusėje, maždaug 5x4 m plote išlikęs iki galo neiškastas kultūrinio sluoksnio fragmentas.

2013 m. atlikti žvalgomieji tyrimai Vilniaus g. 35 / Palangos g. 3 pastato V pusėje. Jų metu nustatyta, kad kultūrinio sluoksnio storis pastato aplinkoje siekia 2–2,6 m. Sklypo P dalyje kultūrinio sluoksnio storis yra daugiau kaip 2,8 m. Kultūrinis sluoksnis iki 1,5 m gylio suardytas XX a. Fiksuotas XVI a. kultūrinio sluoksnio horizontas – jo storis siekia iki 50 cm (*ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 382–383).